

EVALUATION OF URBAN RECREATION AREAS IN TERMS OF DESIGN AND PLANNING PRINCIPLES FOR THE DISABLED: İSTANBUL-GÖZTEPE 60TH ANNIVERSARY PARK

Alev Perihan GÜRBEY¹^{*}

¹: İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü.

Abstract

Obstacles that imply the action's objective, psychological, and social restriction come across every human being somewhere in their life cycle. Arrangements, planning, and design works, which are as much as possible for everyone, allow children and old people, people of different sizes and abilities, and disabled persons to quickly overcome obstacles. The universal design that stands out in this direction aims to develop theories, principles, and solutions to ensure that everyone uses the same opportunities. For the people mentioned above, it can be possible to continue their lives without disrupting their daily life routines with the arrangements based on the seven main principles of universal design. Architects, landscape architects, and industrial designers have a significant role in integrating disabled people with urban life and activities, whether they have a temporary or permanent obstacle.

For landscape architects, the main objectives directed to the access and use of urban green spaces by disabled people are to create accessible physical environments, improve the quality of existing environments, and increase their accessibility. This study aims to evaluate the arrangements that are made in the 60th Anniversary Park of İstanbul-Göztepe through the universal design principles and the pre-mentioned primary objectives and to bring forward some proposals.

Keywords: Universal design, Landscape design, Disability, Urban recreation.

KENTSEL REKREASYON ALANLARININ ENGELLİLERE YÖNELİK TASARIM VE PLANLAMA İLKELERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: GÖZTEPE 60. YIL PARKI

Özet

Eylemin nesnel, ruhsal ve toplumsal açıdan kısıtlanması anlamına gelen engeller her insanın hayat döngüsü içerisinde bir yerde karşısına çıkmaktadır. Düzenlemelerin, planlamaların ve tasarımların mümkün olduğunca herkese yönelik olması, özellikle çocuk ve yaşlıların, farklı bir büyüklük ve yeteneğe sahip kişilerin ve engelli bireylerin bu engelleri rahatlıkla aşabilmelerini sağlamaktadır. Bu doğrultuda ön plana çıkan evrensel tasarımın amacı, herkesin aynı olanakları kullanmasını sağlamak için teori, ilke ve çözümler geliştirmektir. Sözü geçen kişilerin günlük yaşam rutinlerini aksatmadan hayatlarına devam edebilmeleri evrensel tasarımın 7 ana ilkesini temel alan düzenlemeler ile mümkün olabilmektedir. İster geçici, ister kalıcı nitelikte bir engelle sahip olan kişilerin kent yaşamı ve aktiviteleri ile

* Sorumlu Yazar: alevbk@iuc.edu.tr

bütünleşebilmeleri için özellikle mimarlara, peyzaj mimarlarına ve endüstriyel tasarımcılara büyük görev düşmektedir.

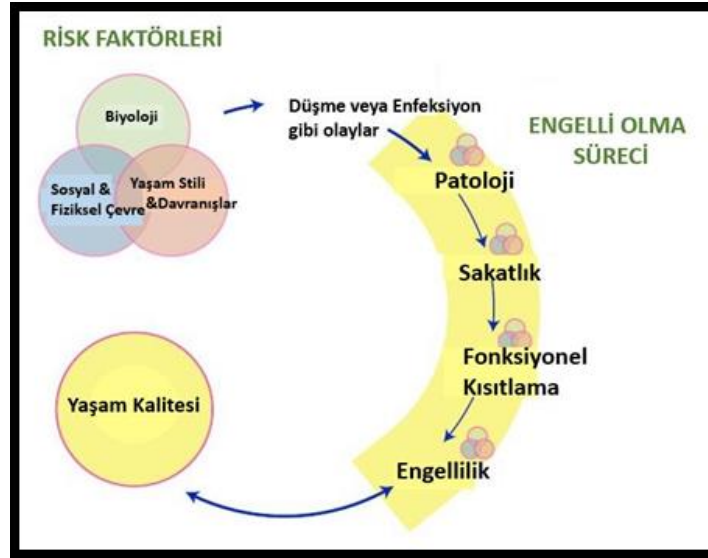
Peyzaj mimarları için, engelli bireylerin özel yaşam alanlarından kentsel açık yeşil alanlara ulaşımı ve bu alanları kullanımına yönelik temel hedefler engelsiz fiziksel çevreler oluşturmak, mevcut çevrelerin niteliğini iyileştirmek ve erişilebilirliğini arttırmaktır. Bu çalışmanın amacı, evrensel tasarım ilkeleri ve sözü edilen temel hedefler doğrultusunda İstanbul-Göztepe 60. Yıl Parkında yapılmış olan düzenlemeleri değerlendirmek ve öneriler getirmektir.

Anahtar kelimeler: Evrensel Tasarım, Peyzaj Tasarımı, Engellilik, Kentsel Rekreasyon.

1. GİRİŞ

Eylemin nesnel, ruhsal ve toplumsal açıdan kısıtlanması anlamına gelen engeller her insanın hayat döngüsü içerisinde bir yerde karşısına çıkmaktadır. Fiziksel, davranışsal, maddi ve sistemik olarak sınıflandırılan engeller (Erdoğan, 2013) özellikle çocuk ve yaşlıların, farklı bir büyüklük ve yeteneğe sahip kişilerin ve engelli bireylerin günlük yaşamlarını kısıtlamaktadır.

İnsanlar yaşlarına, fizyolojik yapılarına ve fonksiyonel kapasitelerine göre farklılık gösterirler. Geçici veya kalıcı hastalık ile engellilik; bir kişinin hareket kabiliyetini, el becerisini, ulaşma, denge, güç, dayanıklılık, görme, işitme, konuşma, dokunma, bilgi, anlama, hafıza veya yön duygusu gibi özelliklerini de etkileyebilir (CEUD, 2019). “Engellilik”, yaşam kalitesini etkileyen biyolojik, davranışsal ve çevresel (sosyal ve fiziksel) faktörlerin karmaşık etkileşimini içeren bir sürecin ürünüdür (Rodman et al., 2009) (Şekil 1).

Şekil 1. Engelli olma süreci (Rodman et al., 2009)

Engellilik kavramına Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Birleşmiş Milletler (BM) ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından farklı bakış açılarından yaklaşılmaktadır. Ülkemizde, 5378 Sayılı Engelliler Kanunu'na göre engelli tanımı "Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük

gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi” olarak yapılmıştır. (Ergenoğlu, 2013).

Birleşmiş Milletlerin rakamlarına göre dünya nüfusunun 15%'i kadarı engelli kişilerden oluşmaktadır (BM, 2022). Dünya Sağlık Örgütü tarafından, kronik sağlık koşullarındaki artış ve nüfusun yaşlanması nedeniyle engellilik yaşayan insanların sayısı arttığı ve dünya nüfusunun yaklaşık bir milyardan fazlasının engelli olduğu belirtilmektedir (WHO, 2022). Ülkemizde ise kayıtlı engelli kişi sayısı 2.511.950 kişidir (EYHGM, 2022). İyileştirilmiş tıbbi bakım olanakları dolayısı ile giderek yaşlanan nüfus, engelli bireylerin sayısında önemli artışlara yol açmaktadır (Newell&Gregor, 2002). Yaşlı nüfus olarak kabul edilen 65 ve daha yukarı yaştaki nüfus, son beş yılda 22.5% artarak 2020 yılında 7.953.555 kişiye ulaşmıştır (TUIK, 2021).

Bütün bu verilerin dışında bağımsız değişkenlere sahip olan “geçici engellilik” konusunda ise bir rakam vermek mümkün değildir. Her insan hayatının bir döneminde engellilik durumunu yaşayabilmektedir. Bu nedenle ürünlerin ve sosyal altyapıların tasarım ve planlama süreçlerinin herkese ve her koşula yönelik yapılması gerekmektedir. Bu noktada kapsayıcılık odaklı “Evrensel Tasarım” ilkeleri doğrultusunda hareket etme zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Yasalar ve etik kurallar, küresel rekabet ve pazarlar, yaşlanan nüfus, teknolojik gelişmeler, toplumsal değerler ve değişen kavramsal engellilik modelleri birbiriyle etkileşime girmekte, tasarım sürecini etkilemekte ve günümüzde evrensel ve erişilebilir tasarımın yaygınlaştırılmasını teşvik etmektedir (Erlandson, 2008). Evrensel tasarımın amacı gerek ürün, gerek çevre, gerekse de program ve hizmetlerde herkesin aynı fiziksel çözümleri mümkün olan en üst düzeyde kullanmasını sağlamak için teori, ilke ve çözümler geliştirmektir. Evrensel tasarımın anahtar kavramları eşit durum, eşit davranış ile eşit haklar ve engelli olsun olmasın toplumun tamamı için ideolojik ve politik olarak tüm gereksiz ve damgalayıcı özel çözümlere karşı çıkar (Aslaksen et al., 1997).

Engellilik durumuna bakılmaksızın toplumu oluşturan tüm bireylerin kent yaşamı ve aktiviteleri içinde engelsiz bir şekilde yer alabilmeleri için doğru tasarım ve uygulamalara gereksinim duyulmaktadır. Kenti oluşturan konut alanları, kentsel çalışma alanları, kentsel açık-yeşil alanlar ve kentsel sosyal altyapılar ile ulaşım ağlarının evrensel tasarım ilkeleri doğrultusunda tasarlanması için temel hedefler engelsiz fiziksel çevreler oluşturmak ve mevcut alanlarda “niteliğini iyileştirmek”, “erişilebilirliğini arttırmak”tır. Erişilebilirliği arttırmak konusunda alt hedefler ise;

- Konut alanlarına yönelik
- Kentin merkez alanına, çalışma alanlarına yönelik olarak,
- Rekreasyon alanları, yeşil alanlara yönelik olarak,
- Eğitim, sağlık, idari kurumlar ve diğer donatılara yönelik olarak
- Ulaşımına yönelik olarak tanımlanabilir (Koca, 2010).

Kamusal yeşil alanlar, tüm insan kategorilerine rekreasyon veya sosyal etkileşim için olanaklar sunmak üzere tasarlanmıştır. Çeşitli nedenlerden dolayı, engelli kullanıcılar genellikle halka açık bu alanlardan sınırlı düzeyde faydalanabilmektedir. Bu nedenler (Seeland&Nicole, 2006);

- Altyapıların fiziksel tasarımlarının genellikle engelli insanların ihtiyaçlarını ihmal etmektedir. (örn. merdivenli patikalar, çok az veya yetersiz tasarlanmış tuvaletler, banklar vb.),
- Engellilere yönelik tasarlanan özel altyapılar, genellikle normal kullanıcılarınkinden ayrı olarak ayarlanır; bu da, engelli insanları diğer yeşil alan kullanıcılarından ayırarak damgalayabilir (örn., engelliler için özel giriş saatleri, yüksek çiçek yataklı özel bahçeler gibi).
- Engelli kişiler, zaman zaman çekinceleri olan veya özel ihtiyaçları olanlara karşı tepki gösteren yetenekli kullanıcılarla karşılaşmaktadır.
- Yeterli ulaşım olanakları ve kişisel yardımın veya diğer destek araçlarının eksikliği, birçok engelli insanın kapalı alanda kalmayı tercih etmesine neden olmaktadır.

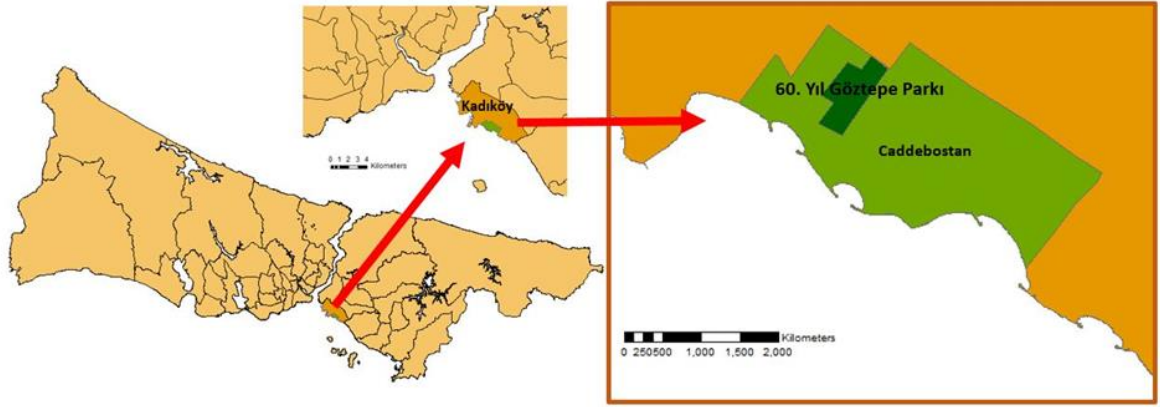
Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 2010 yılında ülkemizdeki kayıtlı engelli bireylerle yapılmış olan “Engellilerin Sorun ve Beklentileri Araştırması” nda, yaşadıkları yerdeki fiziksel çevre düzenlemelerinin engelli bireylerin kullanımına uygunluğu irdelenmiştir. Çalışma; yaya ulaşım ağlarının, spor tesislerinin ve yeşil alanların büyük oranda kullanıma uygun olmadığını göstermiştir (Şekil 2).

Şekil 2. Kayıtlı engelli bireylerin yaşadıkları yerdeki fiziksel çevre düzenlemelerinin uygunluğu hakkındaki düşünceleri (TÜİK, 2010).

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışma kapsamında, “erişilebilir” olarak nitelendirilen kentsel rekreasyon alanlarında, engellilere yönelik çalışmalara ait değerlendirmeler yapılması amaçlanmıştır. Bu amaçla, sahip olduğu parklar ve sahil bantları ile geniş rekreasyon olanakları sunan İstanbul-Kadıköy ilçesinin, Caddebostan semtindeki 60. Yıl Göztepe Parkı araştırma alanı olarak seçilmiştir (Şekil 3). Parkta, engellilere yönelik kentsel tasarım ve planlama ilkeleri doğrultusunda incelemeler yapılmıştır.

Şekil 3. Araştırma alanının konumu

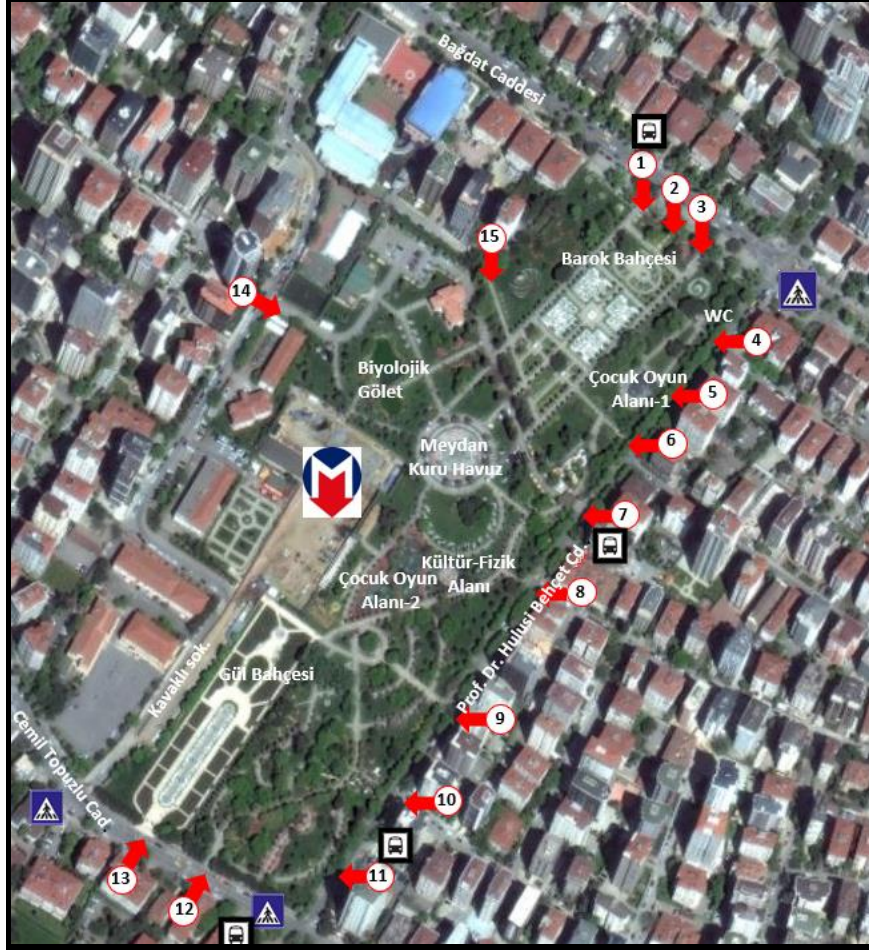
Alana ulaşım parkın kuzeyinde yer alan, Pendik'ten başlayan sahil yolunun devamı olarak Bostancı-Söğütlüçeşme arasında tek yönlü olarak uzanan Bağdat Caddesi, güneyinde yer alan Kızıltoprak-Caddebostan arasında Prof. Dr. Cemil Topuzlu Caddesi olarak tanımlanan, Bostancı'ya kadar tek yönlü olarak devam eden ve sahil yolu olarak Pendik'e kadar uzanan sahil yolu ile sağlanmaktadır. Her iki ana artere O-1 ile O-2 otoyollarından bağlantılar bulunmaktadır. Alana otobüs ve dolmuş hatları ile rahatlıkla ulaşılabilir. Ümraniye-Ataşehir-Göztepe Metro Hattı Göztepe Metro durağı tamamlandığında parka metro ile de direkt ulaşım sağlanabilecektir.

Seksenli yılların sonlarından itibaren park olarak kullanılan ve 80 dönümlük bir alana sahip olan Göztepe Parkı, 2013 yılında yapılmış olan yeni düzenlemeler ile kent halkı tarafından yoğun şekilde kullanılan alanlardan biri haline gelmiştir.

Şekil 4. Araştırma alanının yıllara ait uydu fotoğrafları (İBB, 2019a).

Alanın içerisinde Barok Bahçesi şeklinde tasarlanmış giriş alanı, 8600 m²'lik bir gül bahçesi, müzikli su gösterilerinin yapıldığı kuru havuzlu bir meydan, bir biyolojik gölet, 2 adet çocuk oyun alanı, bir kültür-fizik alanı, dinlenme alanları, süs havuzu, bitki gösteri alanları, yürüyüş yolları ve bir adet tuvalet bulunmaktadır (İBB, 2019b). Alanın kuzeyinde yer alan Bağdat Caddesi üzerinde 3 adet, doğusunda yer alan Prof. Dr. Hulusi Behçet Caddesi üzerinde 8 adet, güneyinde yer alan Cemil Topuzlu Caddesi üzerinde 2 adet ve batısında 2 adet olmak üzere toplam 15 girişi bulunmaktadır. Alan içerisinde bulunan ancak Ümraniye-Ataşehir-Göztepe Metro Hattı, Göztepe Durağı çalışmaları nedeni ile 7 adet tenis kortu saha içerisinde kaldırılmış, mevcut bazı girişler kullanıma kapatılmıştır.

Şekil 5. Araştırma alanının alan kullanımı

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırma alanında, alan niteliğinin iyileştirilmesi ve erişilebilirliğinin artırılması yönünde incelemelerde bulunulmuştur. Evrensel tasarım ve engellilere yönelik kentsel planlama ve tasarım ilkeleri doğrultusunda değerlendirmeler yapılmıştır.

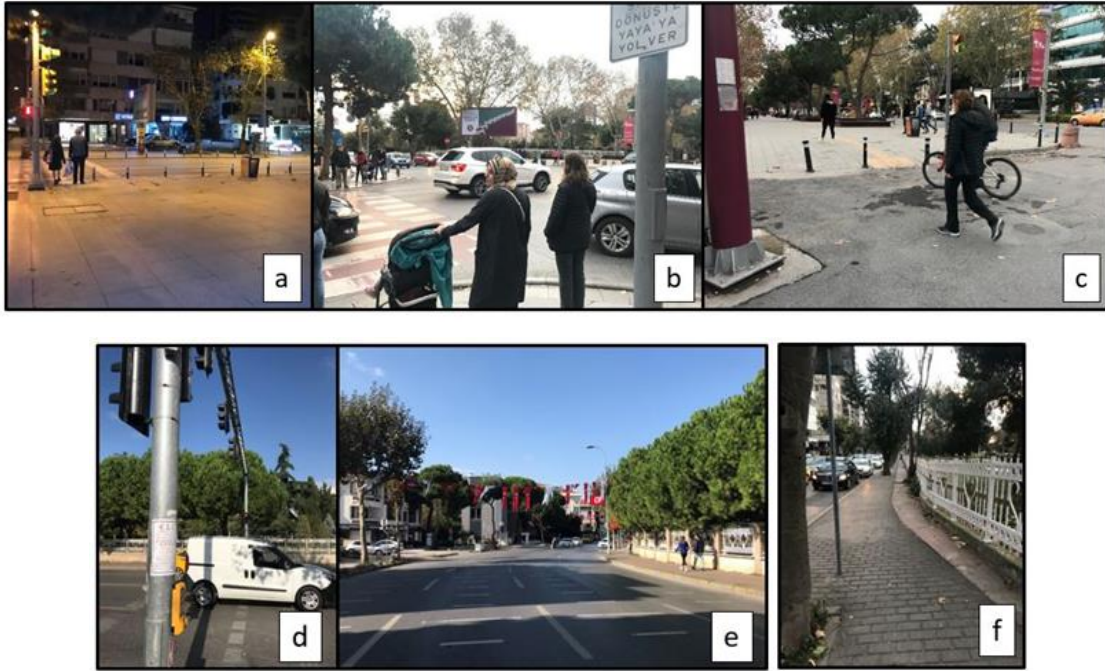
Ulaşılabilirlik

Alana Ulaşımın Sağlanması

Rekreasyon alanları ve parklara, çocuk, yaşlı ve engellilerin kolay fiziksel erişiminin sağlanması hedefidir (Koca, 2010). Engelsiz bir yaya kaldırımını en az 1,5 m -en ideal 2,0 m- genişlikte olmalıdır. Kaldırım genişliği, otobüs duraklarında minimum 3,0 m ve dükkân önlerinde minimum 3,5 m olmalıdır. Yaya kaldırımlarının genişliği kullanma yoğunluğu ile yol sınıfına ve grubuna göre boyutlandırılmalıdır. Yaya kaldırımlarında özellikle tekerlekli sandalye kullanıcılarının rahat geçişleri için kaldırım kesitinin eğimi %2'den küçük olmalıdır. (USTAD, 2012).

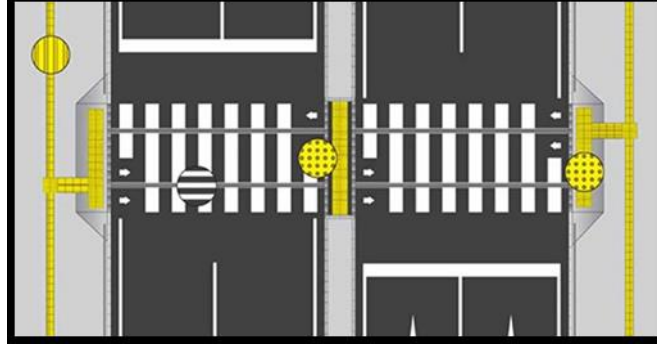
60. yıl Göztepe Parkı'na toplu taşıma (otobüs) ile gelecek olan kullanıcılar için alan çevresinde 4 adet otobüs durağı bulunmaktadır. Bagdat Caddesi üzerinde bulunan otobüs durağından parka gitmek için trafik ışıklarının bulunduğu yaya geçidini kullanmak

gerekmektedir. Durak ile yaya geçidi arasında ve yaya geçidi başlangıçlarında hissedilebilir uyarı-bilgilendirme yüzeyi bulunmamaktadır (Şekil 6a, b). Kaldırımlarda rampalar bulunmamaktadır ancak ana yol üzerindeki yağmur olukları nedeniyle hareket kısıtlılığı söz konusu olmaktadır. Sadece Bağdat Caddesi üzerindeki park giriş alanlarının bulunduğu kaldırımda hissedilebilir uyarı-bilgilendirme yüzeyleri bulunmaktadır (Şekil 6c), parkı çevreleyen kaldırımlarda bu tip yüzeylere rastlanmamaktadır (Şekil 6e, f). Sesli sinyalizasyon sistemi sadece alanın güneyinde yer alan Cemil Topuzlu Caddesi üzerindeki bir yaya geçidinde bulunmaktadır (Şekil 6d). Yaya geçitlerinin bulunduğu yerlerde görme engelli kişilerin yanlışlıkla yaya geçidinden önce veya sonra tehlikeli bir şekilde yola inmelerini engellemek için konumlandırılan koruma korkulukları bulunmamaktadır.

Şekil 6. Araştırma alanı çevresi ulaşım durumuna ait fotoğraflar

Bağdat Caddesi üzerinde bulunan kaldırımlar kullanım yoğunluğu göz önüne alınırsa yaya dolaşımı için yeterli genişliktedir. Engelli bireyler için dolaşımın güvenli olması için bilgilendirme ve uyarı yüzeyleri yeterli düzeye getirilmelidir. Ancak Prof. Dr. Hulusi Behçet ve Cemil Topuzlu caddeleri üzerindeki kaldırım genişlikleri yeterli sayılabilecek düzeyde olmasına rağmen, döşemeleri için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Her iki caddede döşemelerin homojen hale getirilmesi ve bilgilendirme-uyarı yüzeylerinin eklenmesi gerekmektedir. Prof. Dr. Hulusi Behçet Caddesi üzerinde bulunan otobüs duraklarına yakın yaya geçidi bulunmamaktadır. Her iki durak yakınına kullanıcıların güvenli bir şekilde parka ulaşabilmeleri için standartlara uygun yaya geçitlerinin yapılması gerekmektedir. Trafik geçitleri için düzenlemelerin Şekil 7'de görüldüğü gibi iyileştirilmesi ve güvenli hale getirilmesi gerekmektedir.

Şekil 7. Engelsiz trafik düzenlemeleri (UYM İBB, 2019).

Otoparklar

Parkın kullanıcılarına yönelik olarak ayrılmış bir otopark alanı bulunmamaktadır. Alan içerisinde sadece İBB Anadolu Yakası Park ve Bahçeler Müdürlüğü personel ve ziyaretçilerinin kullanımı için otoparklar bulunmaktadır (Şekil 8). Bu otoparklarda da engelliler için ayrılmış park alanları bulunmamaktadır.

Şekil 8. Araştırma alanı içerisindeki otoparklar

Alanı çevreleyen yan yollar üzerinde cep otoparkı ve yola paralel park imkanı bulunmaktadır. Ancak bu park alanları park çevresindeki yerleşimler tarafından kullanılmakta, engelliler için ayrılmış özel alanlar bulunmamaktadır. Park girişlerine yakın alanlarda engelli parkı için gerekli uygun boyutlara, yer işaretlerine ve yüksek tabelalara sahip özel alanlar ayrılmalıdır.

Girişler

Parkın mevcutta kullanılan 15 adet girişi bulunmaktadır. Bu girişlerin üçü Bağdat Caddesi üzerinde yer almaktadır (Şekil 5).

Bağdat Caddesi üzerindeki 1 no'lu giriş iki yanı korkuluklu merdivenlerden oluşmakta, rampa ve uyarı-bilgilendirme yüzeyleri bulunmamaktadır. Alana giriş sağlandıktan sonra bir bilgilendirme panosu ile karşılaşılmaktadır (Şekil 9). Merdiven başlangıç ve bitişlerine uyarı yüzeyleri eklenmelidir. Bilgilendirme panosu okunurluğu uygun düzeyde değildir. İşaret ve levhalar basit ve açık semboller içermeli, zemini ile zıt renkte olmalıdır.

Görme engellilere yönelik dokunsal okuma için kabartmalı levhalar ve az gören kişiler için de iri puntolu yazı karakteriyle yazılmış levhalar kullanılmalıdır. İşaretler ışıklandırılmalı, kabartmalı yazılmalı ve dokunulabilir yükseklikte olmalıdır. İşaretlerde uluslararası semboller ve renkler kullanılmalıdır (USTAD, 2012).

Şekil 9. Bağdat Caddesi üzerindeki 1 no'lu giriş.

Bağdat Caddesi üzerindeki 2 no'lu giriş uyarı-bilgilendirme yüzeylerine sahip, iki yanı korkuluklu merdivenlerden oluşmaktadır, girişte rampa bulunmamaktadır. Korkulukların üzeri sarılıcı bitki ile kapandığından, tutunma imkanı bulunmamaktadır (Şekil 10).

Şekil 10. Bağdat Caddesi üzerindeki 2 no'lu giriş.

Bağdat Caddesi üzerindeki 3 no'lu giriş (Şekil 11) iki yanı korkuluklu merdiven ve rampadan oluşmakta ancak uyarı-bilgilendirme yüzeyi bulunmamaktadır. Rampa genişliği 1.5 m.'dir. Rampalar tekerlekli iki sandalyenin iki yönlü geçişinin gerekli olduğu durumlarda minimum net genişlik 1.8 m olmalıdır (USTAD, 2012).

Şekil 11. Bağdat Caddesi üzerindeki 3 no'lu giriş.

Tekerlekli sandalye ve bebek arabalı kullanıcılar için rampanın 1.8m'ye genişletilmesi, rampa ve merdivenin başlangıç ve bitişine görme engelliler için uyarı yüzeylerinin eklenmesi, girişe engelli girişi olduğunu belirten işaret konulması gerekmektedir.

Prof. Dr. Hulusi Behçet Caddesi üzerinde 8 adet giriş bulunmaktadır. Girişlerin tamamı düz giriş karakterindedir. 7 no'lu giriş araç girişi içinde kullanılmaktadır. 8, 9 ve 10 no'lu girişlerde uyarı-bilgilendirme yüzeyleri bulunmaktadır. 10 no'lu giriş dışında hiçbir girişte kaldırım üzerinde rampa bulunmamaktadır. Bu cadde üzerinde iki adet otobüs durağı bulunmakta, sadece 10 no'lu girişe yakın olan duraktan alana kaldırım rampası yardımı ile giriş yapılabilir (Şekil 12). 7 ve 8 no'lu girişlere yakın olan otobüs durağını kullanan engelliler için bu girişlere kaldırım rampası eklenmesi gerekmektedir. Hem alana otobüs ile gelen kullanıcılar, hem de caddeyi dik kesen sokaklardan gelen kullanıcılar için durak yakınlarına eklenecek yaya geçitleri ve kaldırım rampaları ulaşımı daha da kolaylaştıracaktır.

Şekil 12. Prof. Dr. Hulusi Behçet Caddesi üzerindeki girişler.

Cemil Topuzlu Caddesi üzerinde bulunan 12 ve 13 no'lu (Gül Bahçesi) girişler (Şekil 13), merdiven ve rampalardan oluşmaktadır. 12 no'lu girişte rampa genişliği 2,5 m, 13 no'lu girişte rampa genişliği 1,45 m'dir. 12 no'lu girişte rampa üzerinde uyarı ve bilgilendirme yüzeyi bulunmakta ancak Gül bahçesi girişinde merdiven veya rampa üzerinde bu tip yüzeylere rastlanmamaktadır. 13 no'lu giriş rampası genişlik olarak kısmen yeterli olsa da, geniş merdivenler üzerinde korkuluk bulunmaması kullanımı zorlaştırmaktadır.

Şekil 13. Cemil Topuzlu Caddesi üzerindeki girişler.

Alanın diğer yanında bulunan 14 no'lu giriş (şekil), daha çok İBB Anadolu Yakası Park ve Bahçeler Müdürlüğü'ne yaya ve araç ulaşımı için kullanılmaktadır. 15 no'lu giriş ise daha tali giriş karakterinde olup merdiven ve rampa içermektedir. Rampa genişliği 83 cm olup, minimum genişlik standardı olan 90 cm'ye genişletilmesi gerekmektedir.

Şekil 13. Tali girişler.

Yürüyüş yolları

Park içi sirkülasyonu için yol genişlikleri ve malzeme seçimi uygun düzeydedir. Ancak bazı fonksiyon alanlarına bağlantı yolları yeterli genişlik ve uygun malzemeye sahip değildir (Şekil 14).

Şekil 14. Erişimi uygun olmayan bağlantı yolları.

Parkın bazı bölümlerinde uyarıcı-bilgilendirici yüzey kaplamaları bulunmakta ancak kesintisiz bir ulaşım sağlamamaktadır (Şekil 15). Fonksiyon alanlarının birçoğuna (su gösterilerinin yapıldığı meydan, çocuk oyun alanları ve biyolojik gölet gibi) bu tip yüzeylerle ulaşım bulunmamaktadır.

Şekil 15. Araştırma alanındaki uyarıcı-bilgilendirici yüzeyli yürüyüş yolları.

Gül bahçesi içindeki yollarda rampa bulunmakta ancak uyarıcı-bilgilendirici yüzeylere rastlanmamaktadır (Şekil 16). Yol üstünde bulunan dinlenme bankları yeterli miktardadır. Park kullanımının kolaylaştırılması için uyarıcı-bilgilendirici yüzeylerin artırılması gerekmektedir.

Şekil 16. Gül bahçesi içindeki rampalar.

Kullanılabilirlik

Çocuk oyun alanları

Alan içinde bulunan çocuk oyun alanlarında da engelli çocuklar tarafından kullanılabilir oyun elemanı bulunmamaktadır (Şekil 17).

Şekil 17. Araştırma alanı içerisindeki çocuk oyun alanları.

Bu alanlara engelli çocuklara yönelik oyun elemanlarının eklenmesi “kapsayıcı” peyzaj tasarımı açısından önem taşımaktadır (Şekil 18).

Şekil 18. Engellilere yönelik çocuk oyun elemanı örnekleri.

Kültür fizik alanı

Çocuk oyun alanlarına yakın konumlandırılmış olan kültür fizik alanında engellilerin de kullanabileceği spor aletleri bulunmamaktadır. Yeterli hareket alanı sağlamak koşulu ile alana uygun spor aletlerinin ilave edilmesi gerekmektedir. Alan zemin döşemesi uygun malzeme ile yapılmış ancak görme engellilere yönelik uyarıcı-bilgilendirici yüzeyler eklenmemiştir. Ayrıca spor aletlerinin kullanımına yönelik yazılı ve kabartmalı bilgilendirme levhası bulunmamaktadır (Şekil 19).

Şekil 19. Araştırma alanı içerisindeki kültür-fizik alanı.

Gül bahçesi

Parkta alanı sınırlandırılmış şekilde tasarlanmış olan Gül Bahçesinde yollar uygun genişlik ve malzemeye sahiptir. Merdivenlerle beraber çözülmüş olan rampalar ulaşımı kolaylaştırmaktadır. Rampalarda korkuluk bulunmamaktadır. Ancak zemin kaplamasında uyarıcı-bilgilendirici yüzeyler bulunmamaktadır. Alanın her iki tarafında bulunan pergolalı oturma alanlarında tekerlekli sandalye kullanıcıları için gereken boşluklar bırakılmamıştır. Bitki tarhlarında kare kodlu bilgilendirme levhaları bulunmaktadır (Şekil 20). Bu levhaların kabartmalı yazılarda eklenerek uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Kokulu bitkiler görme

engelliler için park deneyiminde önemli yere sahiptir. Bu nedenle gerekli düzenlemelerin yapılması önem taşımaktadır.

Şekil 20. Gül Bahçesi.

Barok bahçesi

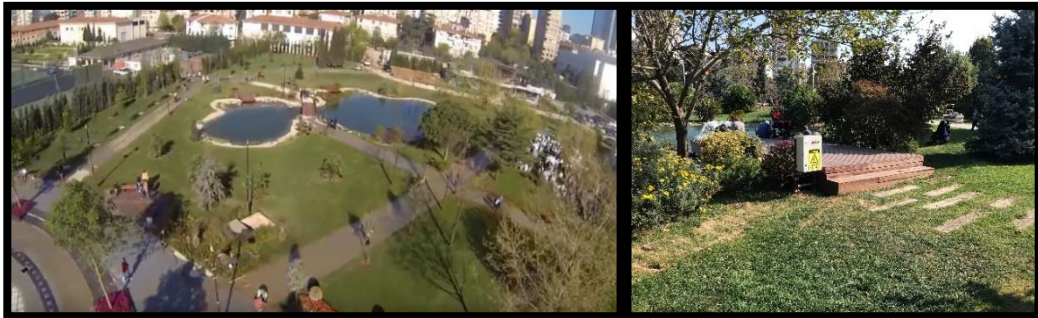
Dinlenme ve görsel amaçlı düzenlenmiş olan Barok Bahçesinde uyarıcı-bilgilendirici yüzeylerin kısıtlı olması nedeniyle engelli bireylerin dolaşımı kısıtlanmaktadır. Dinlenme alanları içerisinde yer alan banklar çoğu yerde tekerlekli sandalye kullanıcıları için yeterli alan bırakmamaktadır (Şekil 21).

Şekil 21. Barok Bahçesi.

Biyolojik gölet

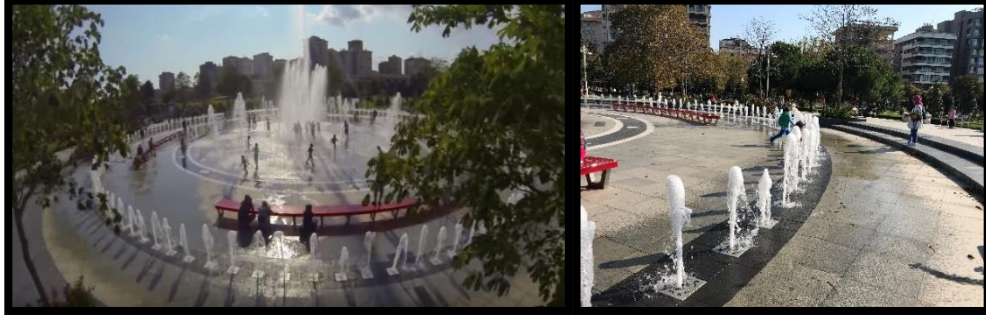
Bu alana ulaşım sağlayan yollar üzerinde uyarıcı-bilgilendirici yüzey kaplaması bulunmamaktadır. Göl kenarında konumlandırılmış olan ahşap iskeleler zemin kodundan yüksek tasarlanmış, iskelelere ulaşımında çim derzli ahşap malzeme kullanılmıştır (Şekil 22). Tekerlekli sandalye ve bebek arabalı kullanıcılar için iskele erişimi mümkün olmamaktadır. İskelelere rampa ve güvenlik için korkuluk eklenmesi, gölet kenarına ve iskelelere ulaşım için uygun genişlik ve malzemeye sahip yürüyüş yolu yapılması alanının kullanılabilirliğini arttıracaktır.

Şekil 22. Biyolojik Gölet.

Su gösteri alanı-Meydan

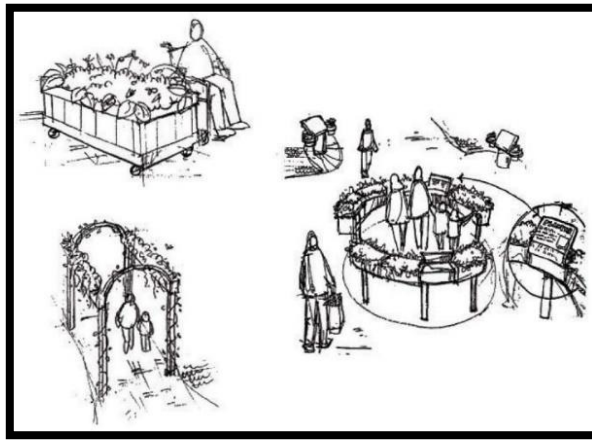
Belirli saatlerde müzikli su gösterilerinin yapıldığı kuru havuzlu meydan park kullanıcılarının özellikle de çocukların ilgi odağı bir alan konumundadır (Şekil 23). Alan çevresinde uyarıcı-bilgilendirici yüzey kaplaması bulunmamakta, kot farkı olan alana inmek için rampa bulunmamaktadır. Engelli bireylerin alanı kullanımı mümkün olmamaktadır. Rampa ve uyarıcı-bilgilendirici yüzeylerin eklenmesi ile alanın erişilebilirliği artırılabilir.

Şekil 23. Su gösteri alanı-Meydan.

Bitkilendirme

Bitkisel tasarımda güçlü zıtlıklar ve göze çarpan silüetler oluşturmak az gören kişiler için yön bulmada görsel ipuçları oluşturabilmektedir. Bitkilendirmede değişik renk, biçim ve kokuda çeşitlilik yaratacak çalı, ağaççık ve çiçeklerin seçimi de önem taşımaktadır. Dikenli bitkiler ile tohum ve meyve dökerek kaygan bir yüzey oluşturan ağaç ve bitkiler, potansiyel olarak tehlikeli olarak kabul edildiğinden yaya yollarından uzak tutulmalıdır. Alt dallanma yüksekliği az olan bitkilerin yaya yollarında kullanımı özellikle görme engelliler için tehlikeli bir engel oluşturmaktadır. Bu tip bitkiler yaya yollarından belirli bir uzaklığa dikilmeli, ya da yeterli-düzenli bakım ve budama yapılarak, dallarının yaya yollarını engellememesi sağlanmalıdır (Koca, 2010). Parkın bitkilendirmesi bu anlamda uygun düzeydedir. Alt dallanma yükseklikleri bakımından da bitkiler sirkülasyonu kötü etkilememektedir. Mevsime bağlı olarak değiştirilen çiçek tarhlarına engellilerin ulaşımı mümkün değildir. Bu nedenle dokunarak algılanabilecek yükseklikte ve yaya yolları yakınına konumlandırılmış bitki tarhları olumlu etki yaratacaktır (Şekil 24).

Şekil 24. Engellilere yönelik bitkilendirme örnekleri (Evans&Donnelly, 1993).

Donatı elemanları

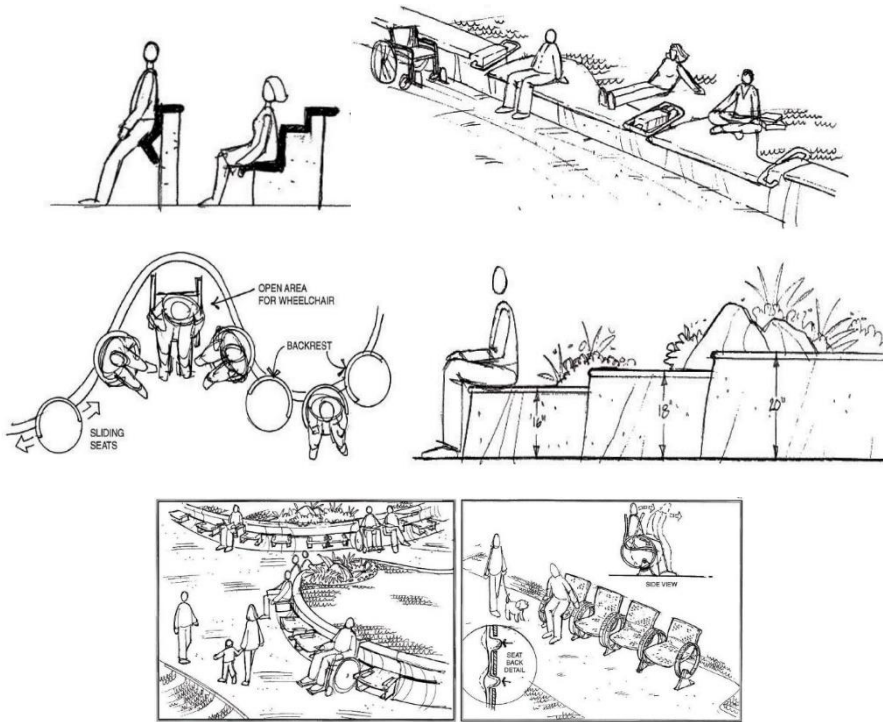
Oturma birimleri

Alan içinde farklı tipte kullanılmış oturma birimleri bulunmaktadır, bu da parkın görsel bütünlüğünün bozulmasına neden olmaktadır. Beton malzemeli olan oturma birimleri ergonomik olmamakla birlikte engelli-yaşlı bireylerin kullanımı içinde uygun değildir. Tutunma yerine sahip oturma birimleri nispeten kullanım kolaylığı sağlasa da, bu birimlerin park genelinde tekrar ele alınması gerekmektedir. Çocuk oyun alanlarında bulunan oturma birimlerinde tekerlekli sandalye ve bebek arabaları için yeterli boşluk alanlara sahip oturma birimleri bulunmaktadır (Şekil 25).

Şekil 25. Araştırma alanı içerisindeki oturma birimleri.

Tüm kullanıcıların rahatlıkla kullanabilecekleri yarım oturma düzeninde, farklı yüksekliklere sahip, hareketli veya yeterli açıklıklara sahip oturma birimleri kullanılabilir (Şekil 26).

Şekil 26. Engellilere yönelik oturma birimleri (Evans&Donnelly, 1993).

Aydınlatma Elemanları

Kentsel dış mekanlarda erişim ve kişisel güvenliği sağlamak amacıyla yeterli düzeyde aydınlatma kullanılmalıdır. Mat malzeme seçimi ile parlama/yansıma önlenmeli, tehlike oluşturan alanlarda aydınlatma düzeyinin artırılması gerekmektedir. Aydınlatma özellikle rampa ve merdiven girişleri gibi potansiyel tehlike taşıyan alanlarda engelli kişiler için güvenlik açısından çok önemlidir. Aydınlatma engellilerin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak sabit elemanlar kullanılarak planlanmalıdır. Az gören kişiler için ışık şiddetinin artırılması mekânları algılamaları açısından faydalıdır (Koca, 2010). Bu kapsamda parkta bulunan aydınlatma elemanları uygun konum ve boyutlardadır.

Çöp kutuları

Çöp kutuları yayaların hareketlerini kısıtlamayacak şekilde yaya kaldırım kenarında bordür taşına en az 40 cm uzaklıkta yer almalıdır. Yüksekliği en az 90 cm, en çok 120 cm olacak şekilde yerleştirilmelidir. Yanlış yerleştirilmiş çöp kutuları engelli yayalar için tehlike unsuru olabilirler. Bunu önlemek açısından diğer donatı elemanlarının olduğu gibi çöp kutularının da zıt renklerle kullanılarak belirgin ve kolay algılanabilir hale getirilmesi gerekir (Koca, 2010). Alan içerisindeki çöp kutuları her ne kadar yaya dolaşımını engellemese de yaya yolları üzerinden kaldırılmalıdır. Aydınlatma direklerine monte edilebilen tipte çöp kutuları daha uygun olacaktır. Ayrıca farklı tipte çöp kutuları kullanmak yerine (Şekil 27) tek tip çöp kutusu kullanılması ayırt edilebilmesi açısından daha uygundur.

Şekil 27. Araştırma alanı içerisindeki çöp kutuları

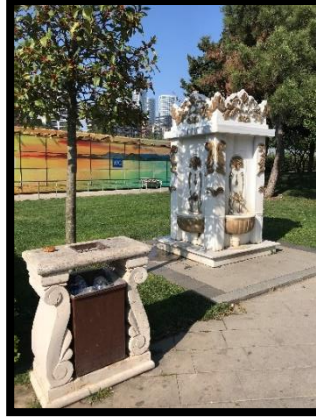
Çeşmeler

Çeşmelerin etrafında tekerlekli sandalye kullanıcılarının da herhangi bir engelle karşılaşmadan rahat hareket edebilecekleri kadar boşluk bırakılmalı, çeşme yüksekliği engelli kişilerin oturarak veya eğilerek erişebilecekleri şekilde ayarlanmalıdır (Koca, 2010) (Şekil 28).

Şekil 28. Örnek çeşme detayı

Park içerisindeki çeşme yaya yolu ile aynı kotta yer almamaktadır. Farklı yüksekliklere ve uygun yaşama mesafesine de sahip değildir. Bu nedenle değiştirilmesi gerekmektedir.

Şekil 29. Araştırma alanı içerisindeki çeşme

Bilgilendirme harita, tabela ve yönlendirme levhaları

Alan içerisinde bazı girişlerde ve fonksiyon alanları yakınında, yönlendirme, tehlike ikazı ve kullanım talimatlarını içeren tabelalar bulunmaktadır (Şekil 30). Ancak bu tabelaların okunabilirlik düzeyleri düşüktür.

Şekil 30. Araştırma alanı içerisindeki işaret ve levhalar

Alanda parkın planını gösteren sesli ve kabartmalı herhangi bir harita ve alan içi yönlendirme tabelası bulunmamaktadır. Alanın giriş bölgeleri yakınına bu tip haritaların yerleştirilmesi gerekmektedir (Şekil 31).

Şekil 31. Kabartmalı harita örneği.

Alan içerisindeki tüm işaret ve levhaların basit, görülebilir ve okunabilir olması, yüksekliği, konumu, renk, ölçü ve grafik düzeni herkesin kullanımına yönelik uygun olması gerekmektedir. Uluslararası sembollere sahip işaretlerin ışıklandırılması, kabartmalı yazılara sahip olması ve dokunulabilir yükseklikte olması da önem taşımaktadır (Koca, 2010).

Tuvaletler

Alan içerisinde prefabrik yapıda rampa ile ulaşılabilen ve bir engelli tuvaleti bulunduran tuvalet bulunmaktadır (Şekil 32). Ancak tuvalete ulaşım için kullanılan yol ve bağlantı yolunda uyarıcı-bilgilendirici yüzey kaplaması bulunmamaktadır.

Şekil 32. Araştırma alanı içerisindeki tuvalet.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kentsel yeşil alanların rekreasyonel potansiyelleri ulaşılabilirliği ile doğru orantılıdır. Hızlı bir kentsel dönüşümün yaşandığı İstanbul’da konut bahçeleri ve sokaklar otoparka dönüşmüş, insanların hareket alanları ve sosyal etkileşimleri kısıtlanmıştır. Kent halkının rekreasyon talebini karşılayabilmek amacıyla kentin mevcut parkları yenilenmekte, yeni park alanları oluşturularak hizmete açılmaktadır. 5378 no’lu engelliler kanunu kapsamında mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları engellilerin erişebilirliğine uygun duruma getirilmesi zorunluluğu bulunmaktadır. Ancak bir alanın erişilebilir veya ulaşılabilir tasarıma sahip olması sadece engelli bireylerin ihtiyaçlarının dikkate alındığını gösterir (Tandoğan, 2017). Halbuki asıl amaç toplumu oluşturan tüm bireylerin ihtiyacını karşılayan ürün ve alanlar tasarlamaktır.

Bunun için “Eşit durum, Eşit davranış ve Eşit hak” temeline dayalı evrensel/kapsayıcı/herkes için tasarım ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır.

Evrensel tasarımın yedi ana ilkesi bazında bir değerlendirme yapmak gerekirse, eşitlik ilkesi kapsamında farklı cinsiyet, farklı fiziksel beceri ve farklı engel türlerine göre tasarlanmış fonksiyon alanları; kullanımda esneklik ilkesi kapsamında farklı kullanımlara olanak sağlayan donatılar; basit ve sezgisel kullanım ilkesi kapsamında kolay algılanabilir, basit tasarımlar; algılanabilir bilgi ilkesi kapsamında park içi ulaşım yollarında ana arter ve tali yolların bulunması, alan içi dolaşımı ve fonksiyon alanlarını tanımlayan görsel, sesli ve dokunsal haritalar, işaretler/levhalar ve uyarıcı-bilgilendirici yüzeyler ile gerekli bilgilendirmenin anlaşılabilirliğinin sağlanması; hatalara dayanım ilkesi kapsamında tehlikeli durumlara karşı önlemler alınması (tırabzanlar, korkuluklar, bariyerler gibi), güvenliğin sağlanması, çok kullanılan alanlara daha kolay ulaşım sağlanması, donatılarda kaliteli malzeme seçimleri yapılması; düşük fiziksel çaba gereksinimi ilkesi kapsamında rampalar, merdivenlerde sahanlıklar, dinlenme istasyonlarının düzenlenmesi; mekan ve ölçü ilkesi kapsamında ise toplu taşıma ile gelen kullanıcıların alana ulaşımı için gerekli düzenlemelerin yapılması (yaya geçidi-rampa), yaya ulaşımı için ek düzenlemelerin yapılması, uygun sayıda ve boyutta, işaretlenmiş otopark alanlarının ayrılması, yolların, rampaların, donatı elemanlarının, çocuk oyun ve kültür fizik alanı aletlerinin herkes için uygun hale getirilmesi, bitkilendirmede ise uygun gövde yüksekliği ve taç genişliği ile mekan hissi sağlayacak türlerin yer yer arttırılması gerekmektedir. Yoğun kullanıcı kitlesi olan Göztepe 60. Yıl Parkı'nın her yönüyle evrensel tasarım kriterlerine uygun hale gelmesi, parkın rekreatyone potansiyelini daha da arttıracaktır.

TEŞEKKÜR

İUC Orman Fakültesi tarafından düzenlenmiş olan Kamusal Yeşil Alanlarda Evrensel Peyzaj Tasarımı Çalıştayı'nda (12 Aralık 2019) sunumu yapılmış bildirinin tam metnidir. Makale için güncellemeler yapılmıştır.

KAYNAKLAR

- ASLAKSEN, F., BERGH, S., BRINGA, O.R., HEGGEM, E.K. (1997). Universal Design: Planning and Design for All, Cornell University ILR School DigitalCommons ILR.
- BM (2022). <https://www.un.org/development/desa/disabilities/resources/factsheet-on-persons-with-disabilities.html> Erişim Tarihi: 11.10.2022
- CEUD (Centre for Excellence in Universal Design) (2019). Building for Everyone: A Universal Design Approach, Planning and Policy (9), Dublin, Ireland
- ERGENOĞLU, A.S. (2013). Mimarlıkta Kapsayıcılık: “Herkes için Tasarım”, YTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul
- ERLANDSON, R. F. (2008). Universal and Accessible Design for Products, Services and Processes., CRC Press, USA, ISBN 13:978-0-8493-7493-7
- EVANS, P.S., DONNELLY, B. and NATATA, R. (1993). Accesible Landscapes Designing for Inclusion, The Department of Plant Operations, San Francisco State University Publishing.

- EYHGM (2022). Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni (Ağustos 2022) https://www.aile.gov.tr/media/117257/eyhgm_istatistik_bulteni_agustos2022.pdf
Erişim Tarihi: 17.10.2022
- IBB (2019a). <https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/> Erişim Tarihi: 28.08.2019
- IBB (2019b). Erişim Tarihi : 01.09.2019 http://www. .com/parklarimi_z.php?ilce=Kad%C4%B1k%C3%B6y&park=G%C3%B6ztepe%2060.%20Y%C4%B1l%20Park%C4%B1&no=304
- KOCA, C. (2010). Engelsiz Şehir Planlaması Bilgilendirme Raporu, Dünya Engelliler Vakfı, İstanbul
- NEWELL, A.F., GREGOR, P. (2002). Design for older and disabled people – where do we go from here?, *Universal Access in the Information Society*, 2: 3–7
- RODMAN D., FREDERICK P., WUENSCHER, M., TURNBULL G., THOROGOOD, D., RICHARDSON E., and KOVACS, M. (2009). Plan and Design for Choice *Universal Design Guidelines for Outdoor Spaces*, Canada.
- SEELAND, K. , NICOLE, S. (2006). Public Green Space and Disabled Users, *Urban Forestry&Urban Greening* (5), 29-34.
- TANDOĞAN, O. (2017). Evrensel Tasarım Kavramı ve Kentsel Peyzaj İle İlgili Örnekler Üzerinden Değerlendirilmesi, *Artium* Vol. 5, Sayı 2, 51-66.
- TUIK (2010). Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması, <https://ailevecalisma.gov.tr/media/5602/ozurlulerin-sorun-ve-beklentileri-arastirmasi-2010.pdf> Erişim Tarihi: 03.06.2019
- TUIK (2021), Haber Bülteni No: 37227, 18 Mart 2021. data.tuik.gov.tr Erişim tarihi: 01.09.2019
- USTAD (2012). Engelliler İçin Evrensel Standartlar Kılavuzu, , DEB Akreditasyon Merkezi
- UYM IBB (2019). <https://uym.ibb.gov.tr/hizmetler/engelsiz-trafik> Erişim tarihi: 30.08.2019
- WHO (2022). <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health>
Erişim tarihi: 11.10.2022